

Posudek vedoucího práce

Barbara Hrubovská, Polygamia z pohľadu Starého zákona, přepracovaná bakalářská práce předložená katedře Starého zákona 12.srpna 2017, 52 stran

Shrnutí

Revidovaná bakalářská práce svým názvem napovídá, že se hodlá vyrovnat s jedním z nenápadnějších etických rozdílů mezi kulturami starověku a naší kulturou, totiž s otázkou nábožensky a společensky sankcionované polygamie, jak je zachycena na stránkách Starého zákona. Oproti původně odevzdanému znění autorka v práci omezila hodnotící prvky. Namísto toho popřává více sluchu antropologickému bádání k tématu. Jak v úvodu uvádí „Cieľom tejto práce bude zistiť, akým spôsobom Starý Zákon polygamiu predstavuje a či pri tom nejakým spôsobom toto rodinné usporiadanie hodnotí.“ (s.8) Ve své práci dochází k závěru, že v této otázce Starý zákon vychází z kultur, v jejichž středu vznikl, a proto polygamii nikde výslovně neodmítá a jako se samozřejmostí s ní počítá. (s. 45) V rámci této samozřejmosti však již ve Starém zákoně zaznívají tóny, které preferují monogamii, a to zejména obě zprávy o stvoření (Gn 1 a 2). Zásadním argumentem pro odmítnutí polygamie bude však až koncept rovnoprávnosti muže a ženy, který se plně vynoří až v „západním světě“ (jak autorka opakovaně nazývá poosvícenskou kulturu). Tomuto světu i s jeho odmítnutím polygamie Starý zákon jako křesťanské Bible připravil cestu (s. 47).

Své téma podává ve třech velkých kapitolách. V první kapitole, která oproti původnímu znění doznala nejdůkladnějšího přepracování, představuje polygamii jako sociologický jev. Stručně zmíní subkategorie polygamie (polygamii, polyandrii, bigamii a skupinové vztahy, s. 10). V navázání na citované autory pak v souvislosti se sociálním rozvrstvením společnosti uvažuje tomto jevu z hlediska výhodnosti / nevýhodnosti pro jednotlivé účastníky této sociální transakce. S odvoláním na práci Jaroslava Skupníka *Antropologie příbuzenství* autorka bez podrobnějšího rozboru tvrdí, že se „polygamné manželské usporiadanie sa vyskytuje vo viac než 80% svetových spoločností“. (s.16) Toto překvapivé procento nikde nedokládá ani ho blíže nevysvětluje. Ukazuje však, že manželské uspořádání, mono- nebo polygamní, je v daných společnostech vždy sociální konstrukcí (s. 19). Stručně se rozhlíží po starověkých kulturách, které měly vliv na společnost, v jejímž středu se zrodila Bible.

Ve druhé kapitole se autorka věnuje svému vlastnímu tématu, pohledu Bible na polygamii. Poněkud nepochopitelně autorka oproti původní verzi vypustila zastavení u obou zpráv o stvoření (Gn 1 a 2). Tato místa si „odložila“ pro argumentaci v závěru, kde už je ale žel nevyslechne s žádoucí pozorností. Jako první doklad promiskuity považuje zmínku Kajnovci Lámechvi a jeho dvou ženách (Gn 4,19, s.21), lehce diskvalifikujícím polygamii právě svým aktérem. Dále příběh Abrahamovy ženiny Hagar (Gn 12 a 16; s.22–27), příběh Jákobových žen a ženin (Gn 29nn; s. 24–29), v němž „polygamia ako taká ... nepredstavuje vôbec žiadny problém, ba naopak, môže predstavovať požehnanie, pretože Jákobovi sa prostredníctvom štyroch žien narodili dvanásť synovia“ (s. 29). Zmiňuje otazníky kolem Mojžíšovy „cizí ženy“ (Nu 12; s.30–31), vyprávění o

Davidových ženách v 1S (s.31-37) a o ženách Šalomounových v 1Kr (37-39). Ve svém uchopení biblických míst se autorka pohybuje výlučně na rovině vyprávěného příběhu, nikde nevystoupí mimo něj a neptá se po prameni, autorském či redakčním záměru (pouze v kapitole věnované Jákobovi a jeho ženám se mihne několik slov v hebrejském originále).

V závěrečné kapitole autorka vyhodnocuje svůj nále. Teprve nyní se obrací se k úvaze o biblických zprávách o stvoření. Navzdory posudkům k předchozí verzi práce autorka prvoplánovým čtením obou zpráv uvízne v problému nikterak nesouvisejícím se zvoleným tématem, totiž incestními vztahy, které prý vyplývají z toho, že Gn nikde nezmiňuje stvoření jiných rodin než Adamovy (s.41 nn). S jistou, plně ovšem nevyslovenou analogií, zřejmě implikuje, že tak jako byl incest jakýmsi nouzovým řešením, pomocí něhož se měla co nejrychleji zalidnit země, tak je také polygamie nástrojem efektivnějšího plození. Konstatuje podřízenost ženy muži, považovanou prý v Bibli za normativní. Spěchá ovšem zdůraznit, že podřízenost neznamená méněcennost (s. 44) a svůj nále neutralizuje parenetickým povzdechem, že „nikde v Biblii predsa nie je napísané, že Boh viac miluje mužov ako ženy“. (s.44)

Oproti původnímu znění práce, které už svým názvem sugerovalo polygamiu jako problém, se nyní, mnohem obezřetněji a teprve v kapitole 3.3, táže, *od kdy* začala být polygamie v židovství a křesťanství problém. Pokud jde o judaismus, konstatuje rozdíl mezi jeho aškenázskou a sefardskou větví. Pro příslušníky druhé z obou jmenovaných, žijící v muslimských společnostech, prý polygamie nepředstavuje problém, zatímco mezi Aškenázy prý byla zrušena v polovině 15. stol. (informace je přejatá z encyklopedické práce Gerharda Bellingera, aniž by byla vysvětlena poukazem k nějaké společenské události nebo tendenci). Pro obě větve judaismu ale konstatuje, že ve věci rodinného uspořádání podléhají dobovým zvyklostem okolních, resp. hostitelských kultur (s. 44). Pokud jde o křesťanství, uvádí autorka telegraficky (a poněkud tautologicky): „V době Ježíša Krista a teda v časoch formovania skupín, ktoré prichádzali za Ježišom, sa začína polygamia vnímať ako problém“ (s. 45). Příčinu tohoto posunu spatřuje v údajném kněžském ideálu (1Tit 1,6 – správný postřeh, že v tomto textu může jít o monogamii stejně jako o odmítnutí rozvodů poněkud zastírá fakt, že zde vůbec nejde o kněžský – kultický – ideál, ale o kvalifikační předpoklady křesťanského presbytera) a v preferenci příběhů o stvoření, v nichž vystupuje primordiální pár Adama a Evy, jakožto pár logicky monogamní.

Hodnocení

Oproti předchozí verzi práce ubylo v autorčině pojetí apriorních soudů. Autorka si na základě úctyhodného množství historicko-antropologického materiálu uvědomila, že postoj k mono- či polygamii je určen především kulturně, nikoli přímo biblicky. Při vyhodnocení biblických zpráv o manželstvích jednotlivých hrdinů autorka zůstává na rovině základní zápletky příběhu. Ve své práci se (s výjimkou příběhu o Jákobovi a jeho ženách) nevěnuje specifické sémantické náplni titulů partnerek, ani syntaxi zpráv o nich, ani jejich intertextualitě, ani slovesům použitým v těchto zprávách, ani žánrům těchto vyprávění. Ochuzuje se tím o bližší pohled na modus biblické řeči o polygamii, z něhož by jistou biblickou preferencí přece jen snad bylo možné zachytit .

Nevyužitý zůstává potenciál pouze v náznaku na konci práce vyslovené rozpoznání, že preference monogamního nebo polygamního uspořádání v Bibli zásadně souvisí s mírou individualizace a ženského zrovnoprávnění. „Příklon“ k monogamii v Novém zákoně nesouvisí tolik se snahou být národem kněží (zde už by spíše posloužil 1Pt 2,9 spíše než Tit 1,6), jako spíše s apelem na jednotlivce, muže i ženu, který je ovšem helénistickým, předkřesťanským výdobytkem (Nový zákon přece monogamii nezavádí, nýbrž předpokládá).

Nakolik je vedoucí práce schopen posoudit, je práce psaná kultivovanou slovenštinou. Mimo jeho možnosti posouzení je správnost uvádění zkratk biblických knih při uvádění citátů ve slovenštině.

Závěr

Autorka by se při obhajobě měla pokusit přesněji popsat, co o vzájemném postavení muže a ženy říkají obě kapitoly o stvoření (Gn 1 a 2) a co na základě toho lze a nelze stanovit jako biblicko-antropologický matrimoniální ideál. Měla by také podrobněji vysvětlit, jak spolu na stránkách Bible ale i ve společnosti souvisí míra emancipace individua s preferencí toho nebo onoho matrimoniálního modelu.

Vzhledem ke zřetelnému kvalitativnímu posunu v celkovém uchopení problematiky navrhuji při obhajobě původně neobhájené a nyní přepracované práce vycházet ze stupně C dobře.

Petr Sláma, ve Staré Boleslavi 10.9. 2017